

УДК 339.137:69

ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Смачило В.В., Головка-Марченко І.С.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Досліджено специфіку будівельної галузі та проведено аналіз класифікацій факторів конкурентоспроможності будівельних підприємств. Визначено найбільш вживану класифікаційну ознаку факторів в залежності від місця виникнення (походження), за якою поділ відбувається на зовнішні та внутрішні фактори. З кожної групи факторів виділено найбільш значущі, які розглядаються науковцями, а саме: несприятливий правовий клімат, недосконалість правового механізму захисту інвестора; часта зміна керівників міністерств інших контролюючих органів; соціально-політична ситуація; соціально-демографічна ситуація; рівень життя населення в регіоні; стан споживчого ринку; рівень підприємницької активності в регіоні (зовнішні фактори) та час (внутрішній фактор).

Ключові слова: фактори, специфіка галузі, конкурентоспроможність підприємства, будівництво, будівельна галузь.

Постановка проблеми. Підтримання належно-високого рівня конкурентоспроможності будівельних підприємств є складним процесом, котрий вимагає постійних пошуків нових шляхів для розвитку. Для цього необхідне розуміння, які саме фактори мають найбільший вплив. На даний момент не існує єдиної думки щодо факторів, що негативно чи позитивно впливають на конкурентоспроможність будівельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення факторів конкурентоспроможності будівельних підприємств присвячені роботи: Кукліної Т.В. [2], Щербіної С.А. [3], Пинди Ю.В. [4], Россіхіної О.Є. [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість науковців розглядають велику кількість класифікаційних ознак та факторів конкурентоспроможності будівельних підприємств, які неузгоджені між собою та мають дискусійний характер. Тому необхідно, необхідно розглянути існуючі фактори за визначити найвпливовіші з них з урахуванням специфіки галузі.

Мета статті. Обґрунтувати фактори, що впливають на конкурентоспроможність будівельних підприємств із урахуванням специфіки галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попередні дослідження в цій сфері [1], дозволили автору осмислити сутнісне навантаження такої категорії як «фактори конкурентоспроможності підприємства» та сформувати власне бачення. Запропоновано під факторами конкурентоспроможності підприємства розуміти причини, обставини, параметри, що визначають реальну та потенційну спроможність підприємства вести активну конкурентну боротьбу, протистояти впливу зовнішнього середовища, виготовляти та збувати конкурентоспроможні товари та/або послуги, здійснюючи ефективну та стійку діяльність в умовах ринкових відносин.

Безумовно, визначне значення під час формування конкурентоспроможної позиції підприємства, відіграє галузева специфіка. Відповідно, фактори конкурентоспроможності підприємства повинні ґрунтуватися на визначених особливостях.

Будівельна галузь є однією із найскладніших галузей економіки нашої держави, оскільки має цілий ряд специфічних ознак, котрі можна поділити за двома напрямками впливу. Перший включає специфіку будівельної продукції, а другий – виробничий процес (рис. 1).

До першого напрямку, на наш погляд, слід віднести: нерухомість об'єктів, індивідуальність

об'єктів, трудомісткість продукції, матеріаломісткість продукції. До другого – технології будівельного виробництва, природні умови зведення об'єктів, довготривалість виробничого циклу, залучення співвиконавців.

Нерухомість об'єктів (товару) дійсно є специфічною ознакою будівельної галузі, що відрізняє її від інших галузей економіки. Статичність, неможливість перенесення об'єкта в інше місце, облаштування спеціальних майданчиків та місць для відпочинку робітників, залучення та транспортування спеціальної техніки – ці обставини значно збільшують його вартість.

Майже кожен збудований об'єкт має індивідуальний архітектурний проект, що вимагає залучення додаткових спеціалістів в цій сфері та збільшує ціну будівництва.

До процесу будівництва залучають велику кількість висококваліфікованих спеціалістів, оскільки використовується жива праця робітників (наприклад, кам'яна кладка, зварювальні роботи, монтаж віконних та дверних проїомів та ін.), що вимагає гідної оплати їх праці.

Матеріаломісткість пояснюється залученням до процесу будівництва великої кількості різноманітних матеріалів. Використання машин, обладнання, матеріалів, електроенергії – говорить про складність процесу зведення об'єктів.

Специфічність будівельної галузі проявляється не тільки через особливості її продукції, а ще й через виробничий процес. Порівняно з іншими галузями, в будівництві продукція залишається статичною, а люди та спеціальна техніка переміщуються з одного об'єкта на інший, що значно здорожчує її вартість та пояснює особливості технології будівельного виробництва.

Робітники будівельної сфери більше пристосовані до природних умов роботи, оскільки в сприятливий період для будівництва (весна, літо, осінь) вони працюють інтенсивніше та продуктивніше, ніж взимку. Також на процес впливають природні умови, наприклад, температурний режим, сонце, дощ, що роблять процес важким та складним для дотримання усіх технологічних умов та впливають на його вартість.

Довготривалість виробничого циклу впливає на складність процесу розрахунку всіх витрат на майбутнє, бо спрогнозувати вартість матеріалів, робочої сили чи рівень інфляції досить складно на декілька років наперед.

Залучення до процесу будівництва співвиконавців здорожчує процес та робить його непередбачуваним, так як необхідно знайти добросовісні організації, що виконують свою роботу якісно та вчасно. Хоча роботу виконують співвиконавці, але вся відповідальність лежить на будівельному підприємстві й воно буде відповідати перед замовниками.

Беручи до уваги визначену специфіку будівельної галузі та її продукції, розглянемо фактори, що впливають на конкурентоспроможність будівельних підприємств. Розуміння факторів дасть змогу краще орієнтуватися на ринку та підтримувати та/або посилювати свої конкурентні переваги.

З цією метою проведемо аналіз існуючих класифікацій факторів конкурентоспроможності будівельних підприємств (БП), які представлені в науковій думці. Слід наголосити, що найчастіше виділяють зовнішні та внутрішні фактори впливу на конкурентоспроможність БП. Класифікаційна ознака – по відношенню до БП, є досить поширеною класифікацією, логічною та узагальнюючою

Рис. 1. Специфіка будівельної галузі

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

й представлена в багатьох роботах дослідників цієї проблематики [4-6].

В той же час, слід відмітити, фактори, поділені за даною ознакою на внутрішні та зовнішні, не співпадають за своїм сутнісним навантаженням у різних авторів. Узагальнення поділу факторів та їх характеристики наведено в табл. 1.

Отже, з табл. 1 можна зробити висновок, що автори розглядаючи фактори КСП будівельних підприємств, класифікують їх за місцем виникнення (походження) на зовнішні та внутрішні. Деякі науковці [5, 6] навіть ототожнюють фактори конкурентоспроможності продукції підприємства та КСП самого підприємства, що, з нашого погляду, не досить коректно, адже вони повинні співвідноситися як часткове та ціле. Звичайно, специфіка самої будівельної продукції впливає на КСП БП, але, окрім неї, нами ще визначено особливості виробничого процесу, що також позначається на КСП БП в цілому.

Щербініна С.А. [4] виділяє зовнішні та внутрішні фактори КСП ринку житлового будівництва регіону, які, на нашу думку, можна масштабувати та пристосувати до рівня будівельного підприємства взагалі.

Як бачимо, деталізація зовнішніх та внутрішніх факторів впливу досить строката та неоднозначна. Дослідимо більш детально вказані чинники щодо сутнісного навантаження та частоти їх співпадіння у різних авторів. Аналіз представимо у вигляді табл. 2.

Вченими визначено більше трьох десятків факторів конкурентоспроможності будівельних підприємств зовнішньої та внутрішньої сфери впливу. Кількісне значення належить внутрішнім факторам, а якісне – зовнішнім (найчастіше згадують науковці).

Отже, проаналізувавши фактори КСП будівельних підприємств, виділені вченими-економістами, можна зробити висновок, що найбільшу частку за-

Таблиця 1

Класифікації факторів конкурентоспроможності

Автор	Фактори
Кужлінова Т.В. [3]	Зовнішні: – несприятливий правовий клімат, недосконалість правового механізму захисту інвестора (відсутня законодавча база, що захищає права громадян, які купують права на майбутні квартири, відсутній реєстр майбутніх квартир); – корупція, бюрократичні затримки при передачі будівельного об'єкта на баланс міста; – часта зміна керівників міністерств інших контролюючих органів; – обмежений доступ будівельних компаній до кредитних ресурсів.
	Внутрішні: – ускладнення продукції; – високі вимоги до якості продукції і термінів здачі об'єкта замовнику.
Щербініна С.А. [4]	Зовнішні: – соціально-економічні (соціально-політична ситуація, соціально-демографічна ситуація, рівень життя населення в регіоні, стан споживчого ринку, рівень підприємницької активності в регіоні); – адміністративно-правові (нормативно-правова база, органи державної влади та управління, податкові органи, місцеві адміністрації).
	Внутрішні: – виробництво (форми та методи організації виробництва, технологічне проектування, виробнича потужність, час); – менеджмент (планування, управління трудовими ресурсами, логістика, управління фінансами); – маркетинг (дослідження ринку, позиціонування товару на ринку, маркетингові комунікації, інновації).
Пинда Ю.В. [5]	Зовнішні: – нормативно-правова база; – соціально-політична ситуація (впливає на степінь орієнтації населення на виробничу діяльність, рівень соціальної напруги); – соціально-демографічний стан у регіоні (впливає на потребу підприємств будівельного комплексу в різних категоріях робітників, а також престижність тої чи іншої професії, роду занять); – кліматичні умови (особливий вплив на підприємства, які виконують функції генпідрядника та субпідрядника); – розвиток споживчого ринку (впливає на визначення рівня попиту на будівельну продукцію); – рівень життя населення регіону (впливає на стан платіжного забезпечення їх потреб); – купівельна спроможність гривні (впливає на визначення динаміки та прогнози інфляції); – рівень підприємницької активності регіону (впливає на схильність населення до реалізації підприємницьких ініціатив).
	Внутрішні: – характер та обсяги росту капітальних вкладень; – фактор часу; – матеріальні, трудові та інтелектуальні ресурси.
Россіхіна О.С. [6]	Зовнішні: – кон'юнктура ринку; – конкурентне середовище; – нормативно-правові та патентні вимоги та стандарти.
	Внутрішні: – інноваційний, виробничий та фінансовий потенціал; – якість та ціна товару; – сервіс, реклама та імідж фірми; – конкурентоспроможність продукції/послуг; – витрати на експлуатацію або споживання продукції/послуг.

Джерело: розроблено авторами за даними [3-6]

ймають зовнішні фактори. На жаль, на цю категорію факторів будівельне підприємство не може впливати, лише пристосовуватися до їх умов. Наприклад, несприятливий правовий клімат, недосконалість правового механізму захисту інвестора (пункт 1.1), тобто відсутня законодавча база, що захищає права громадян, які купують права на майбутні квартири, відсутній реєстр майбутніх квартир. Вплив підприємства на цей фактор неможливий за будь-яких умов, лише найменше, що може зробити підприємство, це подати пропозицію до КМУ на розгляд такого законопроекту в майбутньому.

Часта зміна керівників міністерств інших контролюючих органів (пункт 1.3) негативно по-

значається на розвитку будівельної індустрії. Адже, керівництво будь-яким відомством має на увазі розуміння специфіки сфери та знаходження грамотних шляхів вирішення проблем за допомогою написання та затвердження нормативних документів, що дасть змогу уникнути повтору помилок.

Соціально-політична та соціально-демографічна ситуація в країні (пункти 1.5 та 1.6) досить складна на даний час і також не підвладна будівельним підприємствам. Проходження воєнних дій на Сході країни, прийняття популістських законопроектів, зниження рівня зайнятості населення, нестабільність економіки, інфляція – спо-

Таблиця 2

Фактори КСП будівельних підприємств

Фактори, що впливають на конкурентоспроможність будівельного підприємства	Автор та джерело				Сумарне значення
	Куклінова Т.В. [3]	Щербініна С.А. [4]	Пинда Ю.В. [5]	Россікіна О.Є. [6]	
1. Зовнішні:					
1.1 несприятливий правовий клімат, недосконалість правового механізму захисту інвестора	+	+	+	+	4
1.2 корупція, бюрократичні затримки при передачі будівельного об'єкта на баланс міста	+	-	-	-	1
1.3 часта зміна керівників міністерств інших контролюючих органів	+	+	-	-	2
1.4 обмежений доступ будівельних компаній до кредитних ресурсів	+	-	-	-	1
1.5 соціально-політична ситуація	-	+	+	-	2
1.6 соціально-демографічна ситуація	-	+	+	-	2
1.7 рівень життя населення в регіоні	-	+	+	-	2
1.8 стан споживчого ринку	-	+	+	-	2
1.9 рівень підприємницької активності в регіоні	- +	+	- 2		
1.10 кліматичні умови	-	-	+	-	1
1.11 купівельна спроможність гривні	-	-	+	-	1
1.12 кон'юнктура ринку	-	-	-	+	1
1.13 конкурентне середовище	-	-	-	+	1
1.14 патентні вимоги та стандарти	-	-	-	+	1
2. Внутрішні:					
2.1 ускладнення продукції	+	-	-	-	1
2.2 високі вимоги до якості продукції і термінів здачі об'єкта замовнику	+	-	-	-	1
2.3 форми та методи організації виробництва	-	+	-	-	1
2.4 технологічне проектування	-	+	-	-	1
2.5 виробнича потужність	-	+	-	-	1
2.6 час	-	+	+	-	2
2.7 планування	-	+	-	-	1
2.8 управління трудовими ресурсами	-	+	-	-	1
2.9 логістика	-	+	-	-	1
2.10 управління фінансами	-	+	-	-	1
2.11 дослідження ринку	-	+	-	-	1
2.12 позиціонування товару на ринку	-	+	-	-	1
2.13 маркетингові комунікації	-	+	-	-	1
2.14 інновації	-	+	-	-	1
2.15 характер та обсяги росту капітальних вкладень	-	-	+	-	1
2.16 матеріальні, трудові та інтелектуальні ресурси	-	-	+	-	1
2.17 інноваційний, виробничий та фінансовий потенціал	-	-	-	+	1
2.18 якість та ціна товару	-	-	-	+	1
2.19 сервіс, реклама та імідж фірми	-	-	-	+	1
2.20 конкурентоспроможність продукції/послуг	-	-	-	+	1
2.21 витрати на експлуатацію або споживання продукції/послуг	-	-	-	+	1

Джерело: розроблено авторами за даними [4-6]

нукають будівельні підприємства на діаметрально протилежні дії – підвищувати ціну на свої роботи та послуги та збільшувати обсяги будівництва або взагалі згортати свою діяльність. На жаль, в Україні велика кількість незавершеного будівництва, «заморожених» будівельних проєктів, котрі чекають свого часу

Звичайно будівництво, особливо житлове, розвивається швидкими темпами, коли на його є попит. На разі рівень життя населення, стан споживчого ринку, рівень підприємницької активності в регіонах та країні (пункти 1.7-1.9) не сприяють виникненню цього попиту. Оскільки за свою заробітну плату більшість населення країни не в змозі придбати житло ні в кредит, ні за збережені кошти, бо вартість житла є занадто високою.

Всі ці фактори є зовнішніми та не підконтрольними будівельним підприємствам.

З визначених науковцям факторів, лише час (пункт 2.6) є фактором внутрішнього середовища підприємства, відповідно, на нього підприємство спроможне впливати. Скорочення часу будівництва дає змогу будівельним підприємствам швидше завершити свою роботу та здати в експлуатацію об'єкт, тим самим зменшити витрати

пов'язані з орендою складної техніки, заробітною платнею робітників та швидше повернути вкладення інвесторів.

Висновки і пропозиції. Визначено специфічні ознаки будівельної галузі, які можна поділити на двома напрямками впливу – продукція та виробничий процес. Взвзявши до уваги специфіку будівельної галузі, було розглянуто фактори КСП БП. Визначено, що поділ факторів відбувається за місцем виникнення – зовнішні та внутрішні. Проаналізувавши їх, автори дійшли до висновку, що найбільший вплив на розвиток КСП будівельних підприємств мають зовнішні фактори, а саме: несприятливий правовий клімат, недосконалість правового механізму захисту інвестора, часта зміна керівників міністерств інших контролюючих органів, соціально-політична ситуація, соціально-демографічна ситуація, рівень життя населення в регіоні, стан споживчого ринку, рівень підприємницької активності в регіоні. І лише фактор часу є внутрішнім фактором.

Отже, в подальших дослідженнях авторами буде розглянуто методіку оцінки конкурентоспроможності будівельних підприємств з урахуванням факторів впливу.

Список літератури:

1. Смачило В.В., Голово-Марченко І.С. Класифікація факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств / В.В. Смачило, І.С. Голово-Марченко // Молодий вчений. – 2015. – № 2(17). – С. 61-65. – Режим доступу: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2015/2/128.pdf>
2. Барановська П.І. Економіка будівництва / Ю.Н. Казанський, А.Ф. Ключев, Л.А. Косолапов, І.М. Любимов, Ю.П. Панібрат // Частина I. – 2003. – Параграф 1.2. – Режим доступу: <http://epi.cc.ua/osobennosti-otrasli-vliyanie-ekonomiku-27260.html>
3. Куклінова Т.В. Фактори конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах загострення кризових явищ / Т.В. Куклінова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2015. – № 1(1). – С. 138-141. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2015_1\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2015_1(1)_26)
4. Щербініна С.А. Конкурентоспроможність будівельних підприємств як напрям підвищення економічної ефективності житлового будівництва / С.А. Щербініна, А.В. Криворученко, І.Р. Кісельов // Вісник НУВГП. – Випуск 1(65). – Серія «Економіка». – Рівне: НУВГП, 2014 р. – С. 419-425. – Режим доступу: <http://ep3.nuwm.edu.ua/1534/1/Ve6547.pdf>
5. Пинда Ю.В. Фактори підвищення рівня конкурентоспроможності будівельних робіт та продукції / Ю.В. Пинда // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: [Сб. науч. тр.] – Донець: ДонНУ, 2008. – С. 793-801.
6. Россіхіна О.Є. Конкурентоутворюючі фактори, як основа стратегії конкуренції будівельного підприємства [Текст] / Россіхіна О.Є. // Международные конференции: Стратегії інноваційного розвитку економіки України проблеми, перспективи, ефективність. Секція 2. Економіка підприємства та маркетинг. – НТУ «ХПИ», 2010. – Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/Стратегії%20інноваційного%20розвитку%20економіки%20України%20проблеми,%20перспективи,%20ефективність/2010/S2/КОНКУРЕНТОУТВОРЮЮЧИ%20ФАКТОРИ.pdf>

Смачило В.В., Голово-Марченко І.С.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ФАКТОРЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

Исследовано специфику строительной отрасли и проведен анализ классификаций факторов конкурентоспособности строительных предприятий. Определено наиболее употребимый классификационный признак факторов в зависимости от места возникновения (происхождение), по которому разделение происходит на внешние и внутренние факторы. Из каждой группы факторов выделены наиболее значимые, которые рассматриваются научными работниками, а именно: неблагоприятный правовой климат, несовершенство правового механизма защиты инвестора; частое изменение руководителей министерств других контролирующих органов; социально-политическая ситуация; социально-демографическая ситуация; уровень жизни населения в регионе; состояние потребительского рынка; уровень предпринимательской активности в регионе (внешние факторы) и время (внутренний фактор).

Ключевые слова: факторы, специфика отрасли, конкурентоспособность предприятия, строительство, строительная отрасль.

Smachylo V.V., Golovko-Marchenko I.S.

Kharkov National University of Civil Engineering and Architecture

COMPETITIVE FACTORS CONSTRUCTION ENTERPRISES

Summary

Investigational specific of a build industry and the analysis of classifications of factors of competitiveness of build enterprises is conducted. Certainly the most common classification sign of factors depending on the place of origin (origin), after which a division takes place on external and internal factors. From every group of factors the most meaningful which are examined research workers are abstracted, namely: unfavorable legal climate, imperfection of legal mechanism of defence of investor; frequent change of leaders of ministries of other supervisory organs; socio-political situation; socialdemographic situation; a standard of living of population is in a region; user market condition; level of enterprise activity in a region (external factors) and time (internal factor).

Keywords: factors, specific of industry, competitiveness of enterprise, building, build industry.